

Мирјана Костић Голубичић¹

Филолошки факултет

Универзитета у Београду

https://doi.org/10.18485/mks_knsjkk.2017.ch7

удк:

811.162.1+821.162.1(497.11 Београд)

РАД НА УСАВРШАВАЊУ ИЗГОВОРА СТУДЕНАТА БЕОГРАДСКЕ ПОЛОНИСТИКЕ

Рад представља покушај презентовања метода које се примењују у настави пољског језика у циљу постизања што већег степена билингвалности када је реч о двама словенским језицима. Будући да по својој природи пољски језик спада у групу консонантских језика, проблеми на које се наилази приликом усвајања овог језика нису везани за изговор вокала, већ консонаната и њихове дистрибуције. Постоји мишљење да пољски језик, међу словенским језицима, има најтежи изговор. Због тога су неопходна добро промишљена вежбања како би се носилац српског језика привикао на сугласничке комбинације карактеристичне за пољски језик. У раду се истиче неопходност повезивања језичке теорије са практичним вежбама у циљу превазилажења компликованости изговора у почетним фазама изучавања пољског језика.

Кључне речи: пољски, српски, самогласник, сугласник, носни самогласник, изговор, правопис, теорија, пракса.

Сваке године у јуну месецу београдски Филолошки факултет, за сада једини у Србији, прима нову групу студената која се уписала на славистичке студије, на студијску Групу за пољски језик, књижевност и културу. У нашу славистичку породицу улазе нове, младе снаге које обично не знају ни речи пољског. Група је увек веома разнолика, има међу њима велики број оних који су желели да се упишу на нешто друго, па нису успели, али све чешће има и оних, који су баш желели да студирају пољски, што на нас, који држимо наставу на полонистици, веома радује. Приметно је да је интересовање за пољски језик порасло са уласком ове земље у Европску унију, са тренутком када је и пољски постао „język unijny“. Пољски, наравно, нема статус који у нашој (и не само нашој) средини има енглески, као нека врста „другог матерњег језика“. Могло би се рећи да је, по броју особа које га код нас знају, он прилично „егзотичан“. Није чак ни језик националне

¹ zoran.golubicic@gmail.com

мањине, ако се изузме место Остојићево, једино насеље у Војводини у коме живи скупина староседелаца који су из места Висла, са извора истоимене реке, пристигли у наше крајеве средином 19. века, и у чијој се основној школи може чути пољски језик.

Упознавање студената са фонетско-фонолошким системом пољског језика почиње на првим часовима пољског језика као страног.² Последњих година одређена нам је квота за упис која броји 20 студената, тако да је реч о релативно малој групи, са којом се може добро и квалитетно радити. Предност овако малих група је у томе што се сваком студенту може посветити довољно времена, што је веома важно за примену одређених метода у вежбању изговора у почетној фази учења језика. Из разговора са студентима који се обавља на дан пријема нове генерације, првог дана нове школске године, сазнајемо да један број оних који су желели да студирају управо пољски језик као разлог свог избора наводи чињеницу да га уписују баш зато „што је тежак“, или зато „што је необичан“ (што год то значило). Утолико је веће задовољство радити са таквим студентима у савладавању свих тешкоћа везаних за формалну страну језика, за сферу изговора. Пољаци су и сами свесни тога да се њихов језик, у породици словенских језика, третира као језик са најтежим изговором. Зато је веома важно да се код наших студената, још у почетној фази наставе језика, добро постави артикулациона основа, јер ако се у тој фази не посвети довољно пажње раду на изговору, касније је све теже исправити. Пољска деца, природно, брже усвајају тежак пољски изговор, а нашим студентима, који започињу са учењем пољског језика као страног у узрасту од 18 година, потребно је много више времена и рада на његовом савладавању. Не треба заборавити да је много теже, понекад чак и немогуће, касније исправљати погрешну артикулацију појединих гласова.

² Од изузетног значаја су нам сви радови фонетичара, фонолога и балканолога Ирене Савицке који говоре о односу пољског и српског језика, као и два рада двеју ауторки настала као резултат њиховог дугогодишњег рада у настави: V. Mitrović, *O trudnościach studentów belgradzkich w przyswajaniu wymowy polskiej*, „język polski” 1972, nr 5, s. 358-369; T. Sikorska, *System fonologiczny języka polskiego w porównaniu z serbskim*, ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS, Kształcenie polonistyczne cudzoziemców 7/8, 1996, s. 145-152.

Тема посвећена актуелним теоријско-методолошким проблемима проучавања и наставе словенских језика може се посматрати и кроз призму статуса филолошке науке данас и улоге учења и проучавања језика као феномена у данашње време. Живимо у времену у коме се полако, али сигурно губи разлика између опште информисаности и образовања, брз темпо живота условљава младу генерацију да све осваја „сада и одмах“, јер нема се времена за студиозност и детаље. Оно што у највећој мери разликује учење страног језика на Филолошком факултету, са једне стране, и у школама страних језика, са друге стране, јесте чињеница да је у школама језика основни циљ формирање комуникацијске компетенције. Другим речима, школе страних језика немају ни времена, а ни концепцију посвећивања пажње изговору – сем оних најосновнијих напомена без којих се не може. Овакав приступ, односно тенденција ка што бржем савладавању језичке материје може се уочити и у структури савремених уџбеника страних језика, који су конципирани тако да нуде што више различитих тема које треба обрадити за што краће време. Задатак наставника страног језика јесте да омогући студенту да стекне лингвистичку компетенцију (теоријско знање о језику) као и комуникацијску компетенцију (практично знање језика). Дипломирани филолог, осим способности реализовања основне функције језика, комуникацијске, треба да по завршеним студијама покаже своја знања и вештине и у два важна областима примењене лингвистике, као будући преводилац (између осталог, и симултани и консекутивни, где се у великој мери оцењује и његов изговор) и/или као будући професор пољског језика (где се перфектан изговор коме обучавамо друге сам по себи подразумева). Стога је веома важно да се добро постави артикулациона основа, јер кад студент „уплови“ у граматички систем, по правилу усмери пажњу на њега и престаје да води рачуна о изговору.

У нашим размишљањима о језику, пре свега о његовој формалној страни, уочили смо занимљиву чињеницу која може и треба да буде важна за нас као носиоце једног од словенских језика, а то је следеће: у оквиру наше словенске језичке заједнице приметна је и интересантна појава да се сродност словенских језика јавља као велика препрека која представља сметњу у настојању

да се у потпуности овлада другим словенским језиком. Пошто се сматра да је улога језика првенствено комуникацијска, код учења другог словенског језика може се уочити чињеница да се врло рано постиже та фаза задовољавања комуникацијске функције и да после тога слаби настојање да се пређе на даље усавршавање и напредовање. Приметно је да се више пажње обраћа на граматички систем, а најмање на начин изговора, јер се сматра да питање савршености изговора представља неку врсту финесе, будући да у само ретким случајевима (углавном када су у питању разни видови говорних мана) може да дође до препрека у комуникацијском чину. Када је у питању артикулација гласова, запазили смо у оквиру словенске породице језика велики степен негативне интерференције. На пример, говорници руског или украјинског језика, који су одлично савладали наш језик и говоре га без икаквих граматичких грешака, и поред свега нису у стању да елиминишу из својих језика карактеристичан изговор латерала *л*, већ ту врсту маркираности обавезно преносе и у наш језик. Или, у обрнутом смеру, за природне говорнике пољског језика велики проблем представљају две српске фонеме: наше *љ* и наше вокално *р*, тако да Пољаке који су научили српски препознајемо по томе што српско *љ* изговарају декомпоновано као *л + ј*, а вокално *р* у примерима типа *на врх брда врба мрда* изговарају на следећи начин: *на верх берда верба мерда*, мада у свом инвентару имају једносложне речи код којих се вибрант *р* јавља у иницијалној и финалној позицији, као што је то случај у примерима *wiatr, trwać, rwać* (у овим случајевима београдским студентима полонистике морамо да нагласимо да су у питању једносложне речи, које тако треба и изговорити).

Добро познавање страног језика подразумева и добар изговор говорног лица. Није немогуће код особе која учи страни језик постићи изговор који је најближи изговору изворног говорника. Такво настојање, међутим, захтева мало више времена, стрпљивости и упорности. На самом почетку потребно је да студенте упознамо са акустичком и артикулационом структуром сваког гласа понаособ. Акустичку структуру пољских гласова карактерише висина, снага (односно интензивност), боја звука, дужина (која је повезана са темпом говора). У овој фази захтева се од стране наставника брижљив изговор који подразумева спори темпо

са продуженим временом трајања гласа које изразитије показује међусобни утицај једних гласова на друге. Упознавање студената са артикулационом структуром показује им разлике које настају услед различитих положаја говорног апарата неопходног за изговор сваког појединачног гласа. Артикулациона класификација гласова подразумева обраћање пажње на следеће:

- на правац кретања ваздушне струје кроз говорне органе (експиративност);
- на понашање гласних жица (звучност или беззвучност);
- на положај меког непца (подела на усне и носне);
- на начин артикулације и степен приближавања говорних органа (подела на отворене, носне, бочне, вибранте, полусамогласнике, фрикативне, африкате, експлозивне);
- на место артикулације (подела на уснене, односно двоуснене и уснено-зубне, предњојезичне, односно предњојезично-зубне и предњонепчане, средњојезичне, односно препалаталне и постпалаталне, задњојезичне, односно веларне);
- на хоризонталне и вертикалне покрете језика (карактеристике самогласника).

Уз регистар пољских гласова студентима се истовремено даје и пољски термилошки апарат са еквивалентима српских појмова из фонетике.

Имајући у виду ове чињенице, конципирали смо наставу пољског језика на првој години студија (дакле, у почетној фази) на тај начин што је студентима омогућено стицање знања истовремено из теоријске наставе (у оквиру предмета Пољски језик 1 и Пољски језик 2) и практичних вежбања које држе наставници и сарадници уз помоћ нативног говорника пољског језика – лектора из Пољске (чија је улога, свакако, најважнија, јер то је директан контакт студената са језиком који изучавају). Истичемо да је у настави пољског језика као страног веома важно повезивати језичку теорију са практичним вежбањима, и то радити упоредо. Већ на првим часовима илуструје се примерима разлика између изговора и правописа, тако да се обухвате све јединице пољског фонетско-фонолошког система, како вокалске, тако и консонантске, као и два назала, које је од словенских језика пољски као једини наследио из прасловенског (има их, додуше и кашупски,

чији је статус споран).³ Добро одабрани примери показују начин изговора ових такозваних носних самогласника, а из примера студенти сами могу извући закључак да се њихов изговор разликује у зависности од њихове позиције у речи. Посебна пажња се посвећује управо оним фонемама које немају своје еквиваленте у српском језику. Назали сачувани у пољском језику од изузетног су значаја за славистичка дијакхронијска истраживања, јер нам стање у савременом пољском језику отклања хипотетичност и даје тачан одговор на питање да ли је на конкретном месту у прасловенском стајао назал предњег или задњег реда. Истиче се статус пољских назала који нису ни вокали ни консонанти, иако их у појединим позицијама (финална и испред *l* и *ł*) деназализовани изговор приближава вокалима, а асинхрони (декомпоновани) изговор у неким другим позицијама приближава и вокалима и сонантима. Даје се прецизно формулисан начин њиховог изговора, јер је примећено да студенти прве године, који по програму још нису имали градиво из морфологије, у писменом делу испита не разликују финалну позицију назала задњег реда *-q* од наставка именица у дативу множине *-om*. Због тога је неопходно вежбати са студентима текстове оваквога типа:

„Tym widzom, którzy widzą nas po raz pierwszy, jesteśmy winni kilka słów wyjaśnienia, a tym uczestnikom przedstawienia, którzy przychodzą regularnie, życzymy sercem i duszą dobrej zabawy. Improwizacja jest sprawdzoną formą, jaką się posługujemy w naszej działalności. Spektakl zależy od was. Osobom, które chcą, które pragną razem z nami tworzyć, udostępniamy tę część sali, a pozostałym paniom i panom życzymy miłego wieczoru przy telewizorze w sąsiednim pomieszczeniu. A teraz na przekór przesądom, normom i skostniałym zwyczajom wszyscy wstają i się rozbierają.”⁴

³ Још увек се воде расправе о томе да ли је реч о посебном западнословенском језику или само о једном од дијалеката пољског. Када је реч о кашупском, често се може срести и термин који га одређује – етнолект.

⁴ Madelska L., Witaszek-Samborska M., *Zapis fonetyczny. Zbiór ćwiczeń*. Poznań 2000, s. 57.

Недостатак знања из области морфологије у овој почетној фази учења пољског као страног може се донекле компензовати сталним подсећањем студената да се носни самогласници или назали јављају само у речима словенског порекла. Тиме се студенти побуђују на размишљање о језику, а не на само површно прихватање језичких појава.

1. Изговор пољских назала

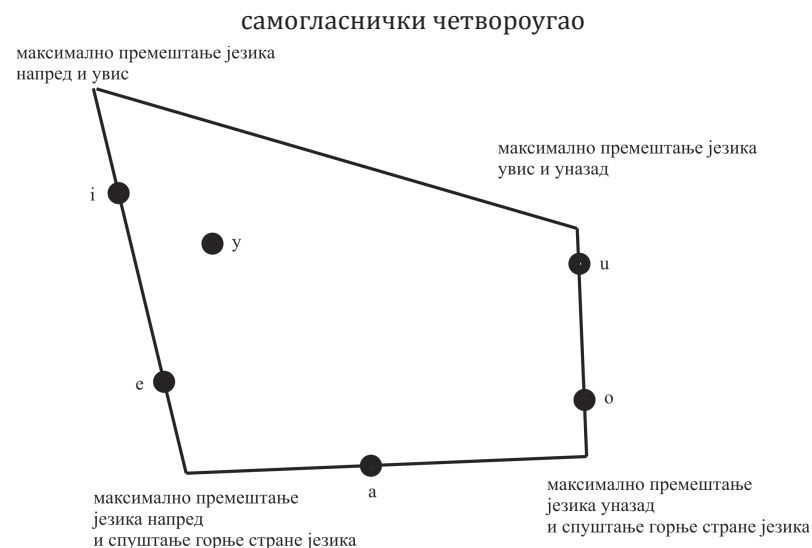
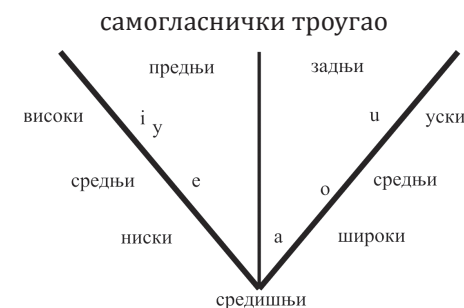
- у позицији испред струјних сугласника **w, f, s, z, sz, ź, ś, ź, h** – изговор је назални: **[eŋ], [oŋ]**;
- у позицији испред усних сугласника **p, b, m** – изговор је асинхрон (декомпонован): **[em], [om]**;
- у позицији испред зубних сугласника **t, d, c, dz** – изговор је асинхрон (декомпонован): **[en], [on]**;
- у позицији испред непчаних сугласника **cz, dź** – изговор је асинхрон (декомпонован): **[eŋ], [oŋ]**;
- у позицији испред предњонепчаних (палаталних) сугласника **ć, dź** (према пољској класификацији *spółgłoski środkowojęzykowe*) – изговор је асинхрон (декомпонован): **[eń], [oń]**;
- у позицији испред задњонепчаних сугласника **k, g** (према пољској класификацији *spółgłoski tylnojęzykowe*) – изговор је асинхрон (декомпонован): **[eŋ], [oŋ]**;
- у позицији испред алвеоларног/алвеоларно-препалаталног **l** и билабијалног **ł** – изговор је деназализован (изговарају се као чисти вокали **e, o**);
- у финалној позицији назал предњег реда **e** изговара се деназализовано, или чува слабу назалност, назал задњег реда **a** увек чува назалност.

Вокалски систем се даје у поређењу са српским, при чему се наглашава да су пољски вокали краћи од српских и да се њихов изговор може упоредити са изговором српских вокала у речима са краткосилазним акцентом. Вокали обично не представљају проблем студентима чији је матерњи језик српски, ако им се добро објасни природа пољског акцента и ако се увек инсистира на краткоћи пољских вокала као кључној њиховој особини за го-

ворнике српског језика. У објашњавању природе пољских вокала, студентима се графички приказује класификација свих шест вокала по хоризонтали и вертикали у облику словенског вокалског троугла и четвороугла. Имамо у виду чињеницу да поједини студенти лакше и брже памте текст, а поједини визуелне приказе:

2. Карактеристике самогласника

За њихову артикулацију важно је хоризонтално и вертикално кретање језика. Класификација самогласника може се шематски представити помоћу самогласничког троугла или четвороугла:

Нарочита пажња се посвећује прецизном дефинисању изговора фонеме *у* (која се раније сматрала варијантом фонеме *и*), будући да је то једна од фонема које српски језик нема.⁵ Да би се избегао изговор ове фонеме који се, најчешће, у извесној мери приближава изговору руског *ы* (*еры*), нарочито код оних студената који су учили руски, истиче се да при артикулацији ове пољске самогласничке фонеме нема никаквог напора, већ је потребно да се само претходни сугласник изговори тврдо.

Будући да спада у консонантски тип језика, пољски није милозвучан, пре би се могло рећи да је „рогобатан”, али је чињеница да је то један моћан језик због природе акцента који је мешовитог тонско-динамичног карактера, он је скоро увек парокситоничан (што значи да је углавном на претпоследњем слогу, са неким изузецима) и, по правилу, представља проблем на самом почетку учења, док се студенти на његово место не навикну. На часовима теорије студентима се напомиње да пољски богат консонантски систем садржи три низа консонаната – веларне, палаталне и палатализоване – и таква карактеристика пољског гласовног система има значајну улогу у процесу усвајања пољског изговора. Пре него што се приступи вежбама везаним за дистрибуцију фонема у пољском, студенти морају бити упознати са природом јединица консонантског система, са њиховом класификацијом према месту творбе, начину творбе, звучности (односно беззвучности) и мекоћи (односно тврдоћи):

3. Карактеристике сугласника

- b** билабијални, експлозивни, звучни, тврд;
- b'** билабијални, експлозивни, звучни, мек;
- c** предњојезичко-зубни, африката, беззвучни, тврд;
- dz** предњојезичко-зубни, африката, звучни, тврд;
- ć** препалатални, африката, беззвучни, мек;
- dź** препалатални, африката, звучни, мек;
- cz** предњојезичко-непчани, африката, беззвучни, тврд;

⁵ При објашњавању артикулације увек подвлачимо чињеницу да се код вокалског система не може говорити о тврдоћи и мекоћи, већ о реду и висини (студенти доносе из основне и средње школе појмове „тврдо и меко *и*”, па то настојимо да исправљамо).

- dź** предњонепчани, африката, звучни, тврд;
- d** предњојезичко-зубни, експлозивни, звучни, тврд;
- d'** препалатални, експлозивни, звучни, мек;
- f** уснено-зубни, фрикативни, беззвучни, тврд;
- f'** уснено-зубни, фрикативни, беззвучни, мек;
- g** задњонепчани, експлозивни, звучни, тврд;
- g'** задњонепчани, експлозивни, звучни, мек;
- h** задњојезички, фрикативни, беззвучни, тврд;
- h'** задњојезички, фрикативни, беззвучни, мек;
- j** полуотворени задњојезичко-непчани, звучни, мек;
- k** задњонепчани, експлозивни, беззвучни, тврд;
- k'** постпалатални, експлозивни, беззвучни, мек;
- l** алвеоларно-препалатални или алвеоларни, латерални, звучни или беззвучни, тврд;
- l'** алвеоларно-препалатални или алвеоларни, латерални, звучни или беззвучни, мек;
- ł** билабијални или предњојезички, латерални, звучни, тврд;
- m** билабијални, носни, звучни, тврд;
- m'** билабијални, носни, звучни, мек;
- n** предњојезичко-зубни, носни, звучни, тврд;
- n'** препалатални, носни, звучни, мек;
- p** билабијални, експлозивни, беззвучни, тврд;
- p'** билабијални, експлозивни, беззвучни, мек;
- ɾ** алвеоларно-препалатални или алвеоларни, вибрант, звучни или беззвучни, тврд;
- ɾ'** алвеоларно-препалатални или алвеоларни, вибрант, звучни или беззвучни, мек;
- s** предњојезичко-зубни, фрикативни, беззвучни, тврд;
- s'** препалатални, фрикативни, беззвучни, мек;
- t** предњојезичко-зубни, експлозивни, беззвучни, тврд;
- t'** предњојезичко-зубни, експлозивни, беззвучни, мек;
- w** уснено-зубни, фрикативни, звучни, тврд;
- w'** уснено-зубни, фрикативни, звучни, мек;
- z** предњојезичко-зубни, фрикативни, звучни, тврд;
- z'** препалатални, фрикативни, звучни, мек;
- sz** предњојезичко-непчани, фрикативни, беззвучни, тврд;
- ż (rz)** предњојезичко-непчани, фрикативни, звучни, тврд.

Разлика између пољског изговора и пољског правописа најбоље се огледа у обележавању мекоће пољских сугласника. Специфичну улогу ту игра фонема *i*, која у регистру пољских фонема врши двојаку функцију, функцију вокала и функцију информатора мекоће претходног сугласника (тада представља само врсту дијакритичког знака за умекшавање). Због тога нарочиту пажњу треба посветити примерима типа *nadzieja* : *nadziemny*, *odżyć* : *dżem*, *odzierać* : *podziemie*, *drzeć* : *drzeć* и сл., где се јасно разликује граница слога односно префиксалног дела и мекоћа унутар корена речи.

Пажњу, такође, треба посветити и изговору гемината, односно удвојених сугласника, који нису карактеристични за српски језик. Могућност њиховог двојаког изговора, као једног дугог или два кратка, најбоље показују сами примери типа *Anna*, *hobby*, *oddać*, *pizza*, *zza*, *netto*, *wwozić*, *lekki*, *Jagiełło*, *jagielloński*, *bezzębny*, *gamma*, *dżdżysty*, *arras*, *ssać*, *attyka* и сл. Сами примери одређују која је врста изговора гемината у конкретном примеру најпогоднија и најлакша. Приближавање изговору какав имамо код гемината налазимо и у примерима следећег типа, код којих асимилација по звучности сведочи о степену сложености пољског изговора: *rozstać*, *bezsilność*, *zziajany*, *bezżeństwo*, *rozzalały*, *rozzalony*, *niższy*, *zszarzały*, *zszyć*, *zzielienieć*, *rozciągnąć*, *oddział*, *Białostoczczyzna*, *rozszerzyć*, *bezsens*, *zsiniały*, *bezsporny*, *bezszelestny* и сл.

Улога прозодије у изговору пољских гласова такође је значајна. По својој природи пољски акценат је углавном парокситоничан (са наким изузецима), што значи да је он од утицаја на изговор појединих позиција у речи, па тако у примерима типа *agraryzm*, *agrometr*, *algorytm*, *amfiteatr*, *minimalizm* сонанти у финалном сегменту ће се изговарати нешто другачије него у другим позицијама. Слабљење звучности у финалној позицији или његово потпуно губљење, као једна од значајних карактеристика пољског језика, најбоље се види на примерима различитих облика именица и глагола: *źubr*, *tembr*, *spektakl*, *semestr*, *pasm*, *pism*, *taśm*, *piętn*, *blizn*, *siostr*, *szyfr*, *dóbr*, *bóbr*, *schudł*, *plótl* и сл. Разлика између писања и изговора види се и у примерима следећег типа на које треба да обратимо пажњу: *jabłko*, *pomyślny*, *pomyślmy*, *rzekłszy*, *przyszedłszy*, *nadświatny*, *łkać* и сл. Као илустрација за ово последње и вежба за добар изговор могу да послуже и следећи стихови Мирона Бјалошевског:

czosnek jak perła... – dlaczego? czosnek jak czosnek

*miastko nijakie
zima tu się łuszczy*

*nad miastkiem
niebo*

*czosnku
więc miastku
dni
jak czosnkowe łańcuchy [...]*⁶

У циљу доброг постављања артикулационе базе, неопходно је у првој фази наставе пољског језика радити са студентима полонистике систематски вежбе следећег типа:

- а) *sa – sza – sia, ca – cza – cia, za – ża – zia, dza – dża – dzia;*
- б) *sa – sia, za – zia, ca – cia, dza – dzia;*
- в) *sza – sia, ża – zia, cza – cia, dża – dża;*
- г) *sia – sja, zia – zja, cia – cja, dzia – dzja;*
- д) *sa – sza – sia – sja;*
- ђ) *ca – cza – cia – cja;*
- е) *za – ża – zia – zja;*
- ж) *dza – dża – dzia – dzja;*
- з) *ca – co – cu – ce – cy, sa – so – su – se – sy, cza – czo – czu – cze – czy, sza – szo – szu – sze – szy, cia – cio – ciu – cie – ci, sia – sio – siu – sie – si, ca – sa, cza – sza, cia – sia;*
- и) *zza – zże – zży – zżo – zżu, zza – zze – zzy – zzo – zzu, zzia – zzie – zzi – zzio – zziu;*
- ј) *zła – złe – zły – zło – złu, zwa – zwe – zwy – zwo – zwu, żła – żłe – żły – żło – żłu, żwa – żwe – żwy – żwo – żwu;*
- к) *la – lo – lu – le, ra – ro – ru – re – ry, la – ra – lo – ro – lu – ru – le – re, ra – la – ro – lo – ru – lu – re – le;*

⁶ Białoszewski M., *Garwolin – miastko wieczne*. [y:] Ostaszewska D., Tambor J., *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*, PWN, Warszawa 2004, s. 79-80.

л) *dla – dlo – dlu – dle, dra – dro – dru – dre.*⁷

Овде смо приказали само део вежбања са фонемским паровима који се најчешће јављају као проблем у почетној фази учења пољског језика као страног (*sz : ś, ł, w*). Упорним вежбањем могу се савладати ова два нивоа – гласовни или фонацијски и изговорни или артикулационо-акустички. После слогова пожељно је прећи на реченице. Оне могу бити, на пример, оваквога типа (на пољском: *łamańce językowe – брзалице*):

A/i cóż, że cesarz ze Szwecji?

Baba bada baobaby. Baba dba o obu baobaby.

Bezczeszczenie cietrzewia cieszy moje czcze trzewia.

Cesarz często czesał ceszową.

Chrząszcz z dżdżownicą.

Córka cesarza całuje piekarza.

Czy rak trzyma szczypcami strzęp szczawiu, czy trzy części trzciny?

Czy tata czyta cytaty Tacyta?

Czy trzy cytrzystki grają na cytrze, czy jedna gwizdże, a trzecia łyzy trze?

Ćma ćmę ćmi.

Dom z powybijanymi oknami.

Dziewięćsetdziewięćdziesięciodziewięćtysięcznik.

Dżdżystym rankiem gżegżółki i piegże, zamiast wziąć się za dżdżownice, nażarły się na czczo miągszu rzeżuchy i rzędem rzygały do rozżarzonej brytfanny.

Ej, lej olej.

Grzegorz Brzęczyszczkiewicz. Chrząszczyżewoszczyce, powiat Łękołody. (из филма: Jak rozpętałem drugą wojnę światową).

I cóż, że ze Szwecji?

Idzie Sasza suchą szosą.

Jeż Jerzy leży na wieży i nie wierzy, że leży.

Jola lojalna, Jola nielojalna.

Jola nielojalna, Jola lojalna.

Konstantynopolitańczykowieczka.

Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego.

Leży Jerzy koło wieży i nie wierzy, że na wieży siedzi żołnierz, co ma kołnierz pełen jeży i paździerzy.

Pchła pchłą pchała, pchła płakała.

Rozrewolwerowany rewolwer.

Rozrewolwerowany rewolwerowiec rozrewolwerował urewolwerowanego rewolwerowca.

Spadł bąk na strąk, a strąk na pąk. Pękł pąk, pękł strąk, a bąk się złąkł.

Stół z powyłamywanymi nogami.

Szły pchły po linie. Pchła pchłą pchała, a pchła płakała, że pchła pchłą pchała.

Tamta tapeta tu, tamta tapeta tam.

Trzy pstre przepiórzyce przefrunęły przez trzy pstre kamienice.

Trzy wszy w szwy się zaszywszy szły w szyku po trzy wszy.

W czasie suszy szosa sucha.

Zagadki Agatki to gratki dla tatki.

Zamięń kamień w krzemień, przemień krzemień w kamień.

Ząb zupa zębowa, dąb zupa dębowa (Łamańce językowe – Wikicytaty).

Најмање проблема са усвајањем изговора примећујемо код студената који имају језички (а нарочито и језички и музички) слух. Они имају мање проблема у савладавању пољског изговора – брже га усвоје. Потребан је, међутим стрпљив систематски рад са свим студентима, како би свако од њих са лакоћом био у стању да изговори/прочита следећи текст (стихове Јана Бжехве):

„Nie pieprz, Pietrze, pieprzem wieprza,

Wtedy szynka będzie lepsza”.

„Właśnie po to wieprza pieprzę,

Żeby mięso było lepsze”.

„Ależ będzie gorsze, Pietrze,

Kiedy w wieprza pieprz się wetrze!” (Ostaszewska, Tambor 2004).

⁷ За вежбање изговора користимо, између осталог, и примере из књиге: Majewska-Tworek A., *Szura, szumi i szeleści. Ćwiczenia fonetyczne nie tylko dla cudzoziemców.* Wrocław 2010, s. 142.

И, на крају, поменимо само да рад на „вајању” изговора представља један филигрански посао, ексклузиву која се ради са љубављу, као кад вајар од комада дрвета направи лепу скулптуру. Нема већег задовољства и поноса него кад група пољских студената славистике из Гдањска, која је недавно у неформалној посети нашој земљи пожелела да сврати на Филолошки факултет у Београду и један дан проведе на Катедри за славистику са студентима свих година полонистике, на крају дружења истакне како студенти београдске полонистике имају одличан пољски изговор.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Łamańce językowe – Wikicytaty.
Madelska L. Witaszek-Samborska M. *Zapis fonetyczny. Zbiór ćwiczeń*. Poznań, 2000.
Majewska-Tworek A. *Szura, szumi i szeleści. Ćwiczenia fonetyczne nie tylko dla cudzoziemców*. Wrocław, 2010.
Ostaszewska D. Tambor J. *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*. Warszawa: PWN, 2004.

РАБОТА ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПРОИЗНОШЕНИЯ СТУДЕНТОВ БЕЛГРАДСКОЙ ПОЛОНИСТИКИ

Работа является попыткой представления методов, используемых в преподавании польского языка студентам белградской полонистики, в целях достижения большой степени билингвизма. Поскольку по своей природе польский язык относится к типу языков, в которых доминируют согласные, проблемы, возникающие в процессе усвоения этого языка в инославянской среде, связаны не с гласными, а с согласными и их распределением. По мнению многих лингвистов, польский язык, среди славянских языков, один из сложнейших, если речь идет о произношении. Поэтому необходимы хорошо продуманные упражнения, чтобы носитель сербского языка мог привыкнуть к сочетаниям согласных, характерным для польского языка. В докладе указывается на необходимость соединения лингвистической теории с практическими упражнениями в целях преодоления сложности произношения на ранних этапах изучения польского языка.

Мина М. Ђурић¹

Филолошки факултет

Универзитет у Београду

https://doi.org/10.18485/mks_knsjkk.2017.ch8

удк:
371.3::821.163.41
371:004

МОГУЋНОСТИ ПРИРУЧНИКА ЗА ИНТЕРНЕТ И КЊИЖЕВНОСТ У НАСТАВИ

Имајући у виду циљеве и основне исходе у доменима припремања студената за извођење савремене наставе српског језика и књижевности у компаративном, интердисциплинарном и интермедијалном контексту са другим словенским и светским изучавањима језика, књижевности и културе, у раду се испитују неке могућности приручника за проучавање односа интернета и књижевности у настави. Свестраност, сложеност и разгранатост питања које се везама интернета и књижевности у настави пружају (активност реципијента нелинеарног текста, динамизовање читалачких стратегија, особености хипертекста и хипермедијалности као основа књижевности дигиталног модернизма и др.) подразумевају и промишљања о организацији савремене образовне праксе, у виду једног од актуалних теоријско-методолошких праваца дискусије поводом могућих типова промена у процесима модернизације наставе књижевности.

Кључне речи: књижевност, интернет, настава, корелација, историја књижевности, поетика књижевности дигиталног модернизма, приручник.²

Поред разумевања процеса и последица медијаморфоза (уп. Fidler 2004), нарочито у књижевним текстовима настајалим у 20. и 21. веку, као и проматрања о заснованости укључивања таквих остварења у наставне процесе на различитим образовним нивоима, један од резултата истраживања о могућностима приручника који би се бавио односима интернета и књижевности у настави³

¹mina.m.djuric@gmail.com

² Текст је настао као резултат рада на пројекту Института за књижевност и уметност, Београд, Смена поетичких парадигми у српској књижевности двадесетог века: национални и европски контекст (178016), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

³ Основне премисе овог истраживања проистекле су из сарадничког искуства аутора на предмету који се бави корелацијом интернета и књижевности у настави. Већ више од једне деценије у оквиру студијских програма Катедре за српску књи-